

УДК 338.45:669:005.44 (477)

Вітчизняний металургійний комплекс в умовах глобалізації конкуренції

Гуржій Н.М.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту організацій та логістики
Запорізького національного університету

Шимкевич І.П.

студентка факультету менеджменту
Запорізького національного університету

У статті розглянуто сучасний стан металургійного комплексу України. Виявлено проблеми його функціонування в умовах глобальної фінансово-економічної кризи та внутрішніх кризових явищ. Узагальнено причини, які зумовили зменшення виробництва продукції на українських підприємствах. Запропоновано варіанти виходу з кризової ситуації, що склалася на міжнародному та вітчизняному ринках.

Ключові слова: металургійний комплекс, галузь, чорна металургія, кольорова металургія, криза, гірничо-промисловий комплекс.

Гуржій Н.Н., Шимкевич И.П. ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ КОНКУРЕНЦИИ

В статье рассматривается современное состояние металлургического комплекса Украины. Выявлены проблемы его функционирования в условиях глобального финансово-экономического кризиса и внутренних кризисных явлений. Обобщены причины, обуславливающие уменьшение производства продукции на украинских предприятиях. Предложены варианты выхода из кризисной ситуации, сложившейся на международном и отечественном рынках.

Ключевые слова: металлургический комплекс, отрасль, черная металлургия, цветная металлургия, кризис, горнопромышленный комплекс.

Hurzhyi N.N., Shymkevych I.P. DOMESTIC METALLURGICAL COMPLEX IN GLOBALIZED COMPETITION

This article deals the current state of the metallurgical complex of Ukraine, found problems in the functioning of the global financial - economic crisis and domestic crisis. It summarizes the reasons that caused the decrease in production at Ukrainian enterprises. It was offered the variants of a way out of the crisis situation on the international and domestic market.

Keywords: metallurgical industry, ferrous metallurgy, nonferrous metallurgy, crisis, mining and industrial complex.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Гірничо-металургійний комплекс є найважливішою галуззю, яка забезпечує сировиною машинобудівні підприємства та інші вітчизняні галузі народного господарства, а також поставляє значну частку своєї продукції на експорт та сприяє притоку валютних коштів у країну. Також ця галузь провідна в наданні робочих місць і є лідером з відрахування податків до бюджету України.

Складовими частинами гірничо-металургійного комплексу є кольорова та чорна металургія, які поєднують допоміжне й основне виробництво, починаючи з видобутку сировини та допоміжних матеріалів і закінчуючи випуском металевих виробів та прокату. Основною сферою діяльності цього комплексу є випуск готових металів та виготовлення сплавів, виробництво металопрокату.

Наприклад, у чорній металургії – феросплави (сплави чавуну з марганцем, хромом тощо), перероблення вторинної сировини (металолому) та кольоровий і чорний метали.

Гірничо-металургійний комплекс є важливою комплексоутворювальною галуззю, оскільки поєднує значну частину основних промислово-виробничих фондів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми металургійного комплексу України висвітлювали у своїх наукових працях Є.П. Качан, Ю.В. Долгоруков, В.Л. Мазур, Л.А. Сергієнко, М.С. Татар, О.В. Гребенікова, Л.О. Чорний, В.В. Венгер, В.О. Рожков, О.О. Мезенцева, О.М. Панченко, О.Г. Лищенко та інші. Але невирішеними залишаються проблеми щодо узагальнення наслідків глобальної фінансової кризи для вітчизняних металургійних підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз тенденцій розвитку металургійного комплексу України, виявлення його проблем в умовах глобальної фінансової кризи та внутрішніх кризових явищ, узагальнення причин і наслідків, які привели до зменшення виробництва продукції на українських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні гірничо-металургійний комплекс України є найважливішим економічним елементом, оскільки забезпечує приблизно 25% промислового виробництва та близько 34% експорту товарів. Завдяки металургійним підприємствам Україна входить до десятків провідних країн – виробників чорних металів.

За роки незалежності наша країна розробила й впровадила нові види продукції на деяких підприємствах. Так, на комбінаті «Запоріжсталь» почали катати лист для виробництва кузовів автомобіля, а в Дніпропетровській області було відкрито нове металургійне підприємство «Інтерпайп», яке відповідає всім сучасним вимогам виробництва й екології, з високим рівнем автоматизації, що зменшує частку людської праці.

За останні роки металургійна й гірничодобувна промисловості зіткнулася з кризою. Учені-економісти вважають, що в майбутньому ці галузі стануть проблемнішими, і перспективи вирішення цих проблем не дуже позитивні [1].

В Україні є низка переваг, які сприяють розвитку металургійного комплексу:

- 1) близькість розміщення потрібної сировини (коксівне вугілля, марганцева і залізна руда, вапняк, а також запаси руди кольорового металу);
- 2) тісний перетин інфраструктурних шляхів між родовищами;
- 3) наявність джерел водопостачання, таких як Дніпро і його водосховища;
- 4) велика кількість металолому;
- 5) висококваліфікована робоча сила;
- 6) розвиток у сфері металоємного машинобудування;
- 7) велика кількість електростанцій, у тому числі атомних, що забезпечують підприємства необхідною електроенергією.

Через застарілі технології та обладнання чорна металургія є досить-таки витратною галуззю для країни. Для її підтримки потрібно близько 20% електроенергії та 30% палива, яке видобувається в країні. Це є головною причиною, оскільки всі підприємства роз-

ташовані максимально близько до джерел сировини.

Кольорова металургія використовує таку руду, в якій набагато менше корисних речовин, ніж у залізній руді. Ще одна проблема кольорової металургії – використання близько 22 тис. кВт/год електроенергії. Тому основними факторами, які потрібно враховувати під час розміщення таких підприємств, є сировинна база та енерговитратність.

Ця галузь є однією з найважливіших у країні, оскільки забезпечує практично 50% прибутку, також у цій галузі найвищі показники заробітної плати. Однак підприємства металургійної промисловості займають перше місце у списку із забруднення довкілля.

Криворізький басейн забезпечує близько 90% залізної руди для роботи українських підприємств. Видобуток руди зазвичай ведеться кар'єрним способом, але в Україні також є рудники, в яких сировина видобувається з великих глибин – в Полтавській та Запорізькій областях.

Видобуток марганцевої руди зосереджений у Придніпровському басейні, а основне технологічне паливо – коксівне вугілля – видобувається на Донеччині.

Базові компоненти чорної металургії – це флюс і вогнетривка глина, які є нерудною сировиною. Їх видобувають на Донеччині та Дніпропетровщині.

У кольорової металургії практично невичерпні ресурси. Ртутні, титанові, нікелеві, алюмінієві, мідні, хромітові, олов'яні, цинкові та поліметалеві руди – усе це видобувається в Україні [2].

Вочевидь, в Україні розвиток чорної металургії поступається світовим виробникам з багатьох причин. Однією з них є те, що основне інвестування в умовах колишнього СРСР було направлено до центральних і східних міст Росії, що і привело до зношування металургійних комплексів на сході України і з технічної, і з моральної точки зору. Після розпаду СРСР багато підприємств, що залишилися на території України, просто не змогли вижити в умовах жорстокої конкуренції, і їх, на жаль, ліквідували.

Однією з причин відставання чорної металургії від світових лідерів є відсутність технічної реконструкції та оновлення, а також нестача зовнішніх і внутрішніх інвестицій, і найголовніше – втрата значної кількості металу під час плавки.

Із підвищенням цін на сировину більш ніж у два рази вітчизняні підприємства відчувають

нестачу в матеріалах. Дивно, в Україні є всі ті матеріали, що потрібні для виготовлення продукції (наприклад, марганцеві, залізні та титанові руди, а також запаси золота й урану, можливість видобутку рідкісних металів, таких як ніобій і цирконій), проте не було відкрито жодної шахти. Запропоновані проекти з відкриття ГЗК (гірничо-збагачувальний комбінат) у Запорізькій і Житомирській областях, на жаль, були закриті. У наш час простоюють навіть ті ГЗК, які були побудовані ще в 80-ті рр.: Криворізький, Таврійський і комплекс шахт у Жовтих Водах.

Причин для цього декілька. Одна з них – особливості світового ринку: видобуток сировини в Україні є набагато менш проблематичним, ніж продаж продукції на світовому ринку. Це пов'язано з тим, що більшість споживачів українських корисних копалин світового ринку залежні від контрактів зі світовими гігантами. Якщо вони купують українську сировину, то в будь-якому випадку конфліктують зі світовими видобувними монополіями.

Друга причина – те, що продаж сировини не є основною діяльністю для великих корпорацій, тому що торгівля сировиною є низьким рівнем розвитку підприємств і країн у цілому.

І остання причина: українські корпорації просто не знають, як правильно видобувати сировину. Країна втратила більшість професійних геологів, а проекти побудови шахт і ГЗК морально застаріли. В останні роки в нашій країні мало приділяється уваги підготовці нових кадрів для геологорозвідки. Державі слід було б більше приділяти уваги ситуації, що склалася [3].

У табл. 1 видно, що за три останні роки в Україні обсяг випуску феросплавів змінився у відсотковому співвідношенні. Протягом 2011–2012 рр. відсоток експорту зменшився на 4,8%. У 2012–2013 рр. змін практично не відбулося. У відсотковому співвідношенні загальний експорт чорних металів становить приблизно 26%, що робить Україну однією з провідних країн, яка виготовляє та експортує товар на світовий ринок.

Якщо детально розглядати вітчизняних виробників феросплавів, можна помітити, що виробництво скоротилося практично вдвічі. У 2011 р. обсяг продукції становив майже 794 тис. т, а вже в 2013 р. – 442 тис. т [4].

Чорна металургія є однією з найприбутковіших статей зовнішньоторговельного балансу. На жаль, через застарілі технології та обладнання достеменно зменшується виробництво продукції у цій галузі.

Киснево-конвертерним способом виробляється 44% сталі, всього лише 10% безперервно розливається. Застаріле обладнання, в якого знос понад 50%, зумовлює велику кількість браку. Це головна причина того, що ціни на цю продукцію набагато вищі, ніж на світовому ринку.

Основна проблема гірничо-металургійного комплексу України – це його залежність від ситуації на світовому ринку та малий попит на цю продукцію на внутрішньому.

Ця галузь тривалий час працювала з морально застарілим обладнанням, і тепер головним питанням є реконструкція підприємств, яку не можна відкладати. Так, лише в Україні використовується метод виплавки металу в доменних печах, хоча в усьому світі вже відмовилися від цієї технології, яка є досить витратною й екологічно непринятною.

Поліпшити ситуацію могла б реконструкція, але за часів кризи вона все ще неможлива. Цю проблему могли б вирішити іноземні інвестиції, однак іноземні інвестори не ризикують вкладати великі суми грошей у вітчизняні підприємства. Несучасне й морально застаріле обладнання є причиною отримання працівниками виробничих травм і професійних захворювань. Через це робота в цій галузі стає менш престижною, і все менше молоді обирає професії, пов'язані з нею, навіть зважаючи на досить високі й стабільні зарплати.

Сьогодні найголовнішим завданням в Україні є реконструкція металургійних комбінатів, поліпшення системи якості продукції, забезпечення її відповідності міжнародним

Таблиця 1

Динаміка експорту чорних металів України в 2011–2013 рр.

Показники	Роки		
	2011	2012	2013
Експорт чорних металів та металургійної продукції (тис. дол. США)	21 310 472,6	181 77 591,3	14 578 252,5
Експорт чорних металів та металургійної продукції (% до загального обсягу експорту)	31,2	26,4	26,7

стандартам, упровадження сучасних способів виробництва.

Для кольорової металургії основні завдання сьогодення – це розширення сировинної бази. Основна проблема – фінансування, завдяки якому б вирішилась проблема із застарілим обладнанням, а також були б розпочаті геологічні роботи.

Одним із позитивних моментів є те, що багато підприємств цієї галузі зуміли зберегти інфраструктуру для відпочинку й оздоровлення своїх працівників та їх сімей, наприклад санаторії-профілакторії, дитячі табори

відпочинку. Тут співробітники підприємства можуть відпочити й оздоровитися [5].

Металургійний комплекс є важливим фактором економіки України, яка забезпечує більшу частину фінансових надходжень до державного бюджету. Одним зі способів вирішення проблем, які накопичилися за довгі роки, може стати розробка державних програм для підтримки вітчизняних підприємств щодо їх реконструкції та наукових досліджень і забезпечення конкурентоспроможності продукції на міжнародному ринку та залучення міжнародних інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виробництво основних видів промислової продукції за 2005–2013 рр. // Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
2. Кулик І.М. Сучасний стан та основні фактори розвитку чорної металургії України / І.М. Кулик // Бізнесінформ. – 2012. – № 5. – С. 116–121.
3. Украинская металлургия: современные вызовы и перспективы развития / [А.И. Амоша, В.И. Большаков, Ю.С. Залознова и др.]. – Донецк : Ин-т экономики промышленности НАН Украины, 2013. – 113 с.
4. Грищенко С.Г. Состояние, проблемы и перспективы развития ферросплавной промышленности Украины / [С.Г. Грищенко, М.И. Гасик, В.С. Куцин, П.А. Солошенко] ; Украинская ассоциация производителей ферросплавов (УкрФА) // Товарный монитор. Металлургия. – 2014. – № 2(2). – С. 14–17.
5. Шапран В.С. Металлургический сектор Украины: тенденции развития / В.С. Шапран // Рынок ценных бумаг. – 2006. – № 18(321). – С. 70–74.